

6. Волкова Н. Л. Застосування методів психологічного впливу в оперативно-розшуковій діяльності / Н. Л. Волкова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 2 (43). – С. 221–227.

7. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, сформованими на етнічній основі / В. Г. Севрук, С. О. Павленко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2016. – № 1 (98). – С. 49–62.

Подік Іван Іванович, здобувач кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ

**ФУНДАТОРИ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ
В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ
(М. В. КОСТИЦЬКИЙ, М. М. ІБРАГІМОВ, Б. Ф. ЧМІЛЬ)**

Актуальність обраної теми зумовлена низкою причин: 1) стрімкою вестернізацією українського культурного простору, у процесі якого виникає необхідність збереження вітчизняних традицій філософствування. За такого підходу філософська думка може бути плідною, оскільки базується на національно-культурних витоках способу осмислення людиною світу, бо запозичені ідеї можуть не відповідати українській національній ментальності та залишитися непридатними у практичному їх утіленні; 2) історію творять люди, а тому історична пам'ять є певним модусом національної свідомості, що не може бути порушена внаслідок будь-яких насильницьких маніпуляцій, зомбування, нав'язування інших культурних стереотипів. Сучасна вітчизняна філософсько-правова думка, попри нетривалий часовий проміжок, уже починає формувати свої школи та різноманітні напрями, що потребує позначення їх витоків; 3) у період реформаційних процесів в Україні філософсько-правова думка постійно буде акцентуватися, оскільки посилюється її роль у визначенні стратегічних координат зміни юридично-правової системи. Натомість персоніфікація ідей, обґрунтованих теоретичних доктрин і концептів сприятиме їхньому розвитку та розмаїттю на теренах плюралістичного й демократичного устрою держави.

Внесок в організаторську й теоретичну скарбницю вітчизняної філософії права кожного із зазначених філософів можна оцінювати по-різному. Якщо розглядати формування філософсько-правової думки як тривалий процес, якому передував організаторський період, то саме ці філософи доклали чимало зусиль і організаторських здібностей для того, щоб філософія права стала розвинутою теорією.

Нині формується Харківська школа філософів права (О. І. Данилян, С. І. Максимов), провідною ідеєю якої можна умовно вважати онтологію права, Львівська школа філософії права має яскраво виражений гуманістичний напрям юриспруденції, яку очолює знаменитий П. М. Рабінович, а також екзистенційно-антропологічна школа філософії права, модератором і натхненником якої є С. С. Сливка з неординарною, креативною проблематикою. Київська школа філософів права пов'язується з ім'ям академіка М. В. Костицького. Його внесок як ученого у розвиток правової теорії, психології та філософії права надзвичайно вагомий. Харизматична особистість, талановитий дослідник, він об'єднує різні етапи формування філософсько-правової теорії в Україні, нині є її лідером. На перших кроках він використав свій авторитет ученого й державного діяча для підтримки ініціативи М. М. Ібрагімова на завершальному періоді формування філософії права, переконавши тих правознавців, які чинили опір відкриттю нового напрямку наукових досліджень. Він зіграв вирішальну роль у часи, коли формувалася перша в Україні спеціалізована вчена рада з філософії права та юридичної психології, коли М. М. Ібрагімов за підтримки тодішнього голови ВАК України М. І. Іванова власноруч олівцем виставляли проектний номер нової спеціальності 09.00.12. На цьому було завершено підготовчо-організаційний етап до подальшого широкого розвитку філософсько-правової теорії. Цей період починався із затвердження основного напрямку наукових досліджень: «Філософські проблеми права та правоохоронної діяльності» (1982), а потім: «Філософія права як світоглядна та методологічна основа правоохоронної діяльності» (1991).

Відкриття аспірантури, спеціалізованої вченої ради, наукові розвідки та публікації вчених, кафедри філософії КВШ, а згодом УАВС, НАВСУ, КНУВС, нині – НАВС, міжкафедральні та міжвишівські зв'язки започаткували розвиток філософсько-правової думки в Україні. Підсумком попередньої організаційної

роботи й теоретичних напрацювань став перший в Україні навчальний посібник з філософії права за редакцією М. В. Костицького та Б. Ф. Чміля [1].

Формуванню філософсько-правової думки в Україні сприяли політично-правові зміни, зокрема перебудова, що передбачала зміну стереотипів мислення з тоталітарного на плюралістичний. Із цим пов'язана подальша диференціалізація філософсько-гуманітарного знання, яке з єдино правильною панівної державної ідеології – марксизму-ленінізму, «вилитого з одного куска сталі», розпадалося на спеціальні суспільствознавчі гуманітарні дисципліни: соціологію, психологію, політологію тощо. Зародження та розвиток вітчизняної української філософсько-правової думки в стінах міліцейського вищого навчального закладу засвідчило, що саме у правоохоронних органах відбувалася переорієнтація від вузькопрофільної, прикладної підготовки фахівців, де основним завданням було формування в них насильницьких навичок і вмінь щодо правопорушників і злочинців, до посилення під час навчання широкого гуманітарного, юридичного світоглядного діапазону мислення майбутніх працівників правоохоронних органів. У навчальному процесі КВШ МВС СРСР імені Ф. Е. Дзержинського з 1980 року провідними стали теоретико-юридичні та філософсько-гуманітарні кафедри, де у викладанні суспільствознавчих дисциплін вимагали профілізації, а не проголошення якихось абстрактних сентенцій, а у спеціальній професійній міліцейській підготовці виокремлено політико-правову складову. Для роботи в такому ракурсі кафедр відбулося кадрове оновлення науково-педагогічного складу й керівництва. До роботи в міліцейському виші були запрошені провідні юристи з університетською освітою і практичним досвідом: В. В. Копейчиков, М. В. Салтевський, О. Ф. Фрицький, В. П. Бахін, В. М. Смітєнко, З. Д. Смітєнко. На тлі «перебудовчої» хвилі за рекомендацією бюро Київського міському КПРС до керівництва кафедри марксистсько-ленінської філософії з елітного навчального закладу ВПШ при ЦК Компартії України прийшов молодий філософ М. М. Ібрагімов, який згодом за підтримки директора Інституту філософії НАН України академіка В. І. Шинкарука ініціював у стінах КВШ МВС СРСР розвиток нової навчальної дисципліни – філософії права.

М. М. Ібрагімов входить до сонму філософів-сімдесятників, які після літераторів-шістдесятників продовжили розвивати протестні настрої проти ортодоксальності в тлумаченні марксизму-ленізму. Він учень Київської школи філософів-неомарксистів, що пролонгувала екзистенційно-антропологічний дискурс у філософії. М. М. Ібрагімов переформатував кадровий склад кафедри, унаслідок чого до роботи на ній були залучені найкращі випускники філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка й Інституту філософії НАН України ім. Г. Сковороди. Зокрема, кафедральний теоретичний потенціал значно підвищили молоді, енергійні, талановиті філософи: В. М. Андріанов, В. М. Вовк, О. І. Гвоздік, М. Л. Заїнчковський, І. М. Кондратьєв, Л. В. Кравченко, В. В. Куліченко, С. Г. Пепеляєв, Ю. С. Симон, Т. С. Ткаченко та ін. Саме вони, а також науковці, які раніше працювали на кафедрі (Б. Ф. Чміль, С. А. Бублик, О. О. Бандура, В. П. Бакуменко, В. П. Клименко), уклали перші програми з різних аспектів філософсько-правової теорії, які спершу були спецкурсами, а згодом стали самостійними навчальними дисциплінами [2].

Непересічною в розвитку кафедри філософії та формуванні філософсько-правової думки є роль професора Б. Ф. Чміля, який на той час був заступником М. М. Ібрагімова, а згодом продовжив започатковані програми й забезпечив реалізацію попередніх задумів.

Отже, у процесі становлення філософії права можна виокремити декілька етапів: I – формування філософії права як навчальної дисципліни, що відбувалося завдяки профілізації всіх філософських дисциплін зі специфікою правоохоронної діяльності й основними юридично-правовими доктринами. Філософію вже не викладали у «відірваному» від життя ракурсі, що посилювало інтерес до її вивчення у слухачів, сприяло активній їх участі в розробленні її теоретико-практичних аспектів. Згодом реферативні напрацювання слухачів КВШ, які мали практичний досвід оперативної, слідчої, криміналістичної, адміністративної та інших галузей правоохоронної діяльності, збагатили предметне поле філософської рефлексії викладачів, підвищили кваліфікаційний їх юридичний рівень знань. Викладачі не тільки навчали своїх слухачів, а й самі вчилися в них.

Сприяло формуванню філософсько-правової думки систематичне проведення спільних засідань філософів із загальноююридичними та спеціальними кафедрами, на яких узгоджували навчальні програми, відбувалися цікаві науково-теоретичні семінари. Дискусії філософів і висококваліфікованих юристів, обмін досвідом викладання стимулювали формування філософії права як спеціальної навчальної дисципліни, як науково-теоретичної галузі знань. У цей час на кафедрі вперше було відкрито аспірантуру з філософії права.

Формуванню філософсько-правової думки сприяло проведення науково-теоретичних конференцій, семінарів у практичних підрозділах міста Києва й України, договори кафедри про співробітництво з ними, зокрема, з чотирма управліннями МВС України (Ю. Г. Кобринський). Також практикували виїзні засідання кафедри у практичних органах, на яких обговорювали світоглядні питання правоохоронної діяльності. Безперечно, така світоглядна підготовка працівників правоохоронних органів сприяла толерантній, гуманістично налаштованій поведінці працівників міліції в період масових протестів громадян у часи «перебудови». Жодного разу українська міліція за той період не застосувала зброї чи спецзасобів.

Було укладено й опубліковано декілька збірників наукових праць викладачів, слухачів і практичних працівників, основною проблематикою яких була моральна свідомість працівників органів внутрішніх справ, моральне обґрунтування їхніх учинків. 1990 року кафедра філософії видала перший в Радянському Союзі навчальний посібник із професійної етики й естетичної культури працівників органів внутрішніх справ.

Таким чином, протягом 1980–1990 років на кафедрі філософії КВШ, а потім й Української академії внутрішніх справ тривала підготовча аналітична робота для формування філософсько-правової галузі знань. Підтвердженням завершення підготовчого етапу у формуванні філософії права як спеціального напрямку наукових досліджень було відкриття спеціалізованої вченої ради з філософії права. Головою ради був призначений професор О. Ф. Фрицький, начальник кафедри теорії держави і права, заступником – професор М. М. Ібрагімов, начальник кафедри філософії, ученим секретарем – С. А. Бублик, доцент кафедри філософії. Першим в Україні кандидатом наук з філософії права стала Ткаченко Тетяна Семенівна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Філософія права : навч. посіб. / [О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заінчковський та ін.]; за заг. ред. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. – Київ : Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
2. Ибрагимов М. М. Духовная жизнь общества. Наука и культура. Формы общественного сознания / М. М. Ибрагимов, В. В. Куличенко. – Киев, 1987. – С. 35.

Радухівська Людмила Любомирівна, старший викладач відділу підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців органів прокуратури Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук;

Ногіна Каміла Олександрівна, старший викладач відділу підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців органів прокуратури Національної академії прокуратури України

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЕФЕКТИВНОГО ВИЯВЛЕННЯ НЕПРАВДИВИХ ПОКАЗАНЬ СВІДКІВ І ПОТЕРПІЛИХ

Новий Кримінальний процесуальний кодекс (КПК) України набрав чинності 2012 року. Його називають революційним у низці процесуальних нюансів, адже він містить положення, раніше не відомі кримінальному процесуальному законодавству України. У цьому Кодексі вдалося усунути прогалини та недоліки регулювання, які мали місце в КПК 1960 року. Деякі дослідники вважають, що новий КПК України забезпечить неупередженість та об'єктивність досудового розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень; на думку інших, він, навпаки, руйнує правові засади кримінального процесу, обмежує право на захист, створює передумови для зловживань і безпідставного кримінального переслідування.